

George Eduard ROGHINĂ

Dreptul la autodeterminare în context internațional

I. Principalele instrumente internaționale care prevăd *in terminis* „dreptul popoarelor la autodeterminare”: Pactele Internaționale ale Organizației Națiunilor Unite

Dreptul la autodeterminare este consacrat explicit, în principal prin intermediul celor două Pacte Internaționale ale Organizației Națiunilor Unite, și anume Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice (PIDCP), respectiv Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale (PIDESC)¹.

„Autodeterminarea popoarelor” a fost recunoscută drept un scop de prim rang al dreptului internațional în chiar art. 1 al Cartei ONU, alături de „menținerea păcii și securității internaționale”, „respectul pentru drepturile omului”² și „cooperarea internațională”. Totodată, pe aceeași linie de gândire, Declarația universală a drepturilor omului (1948) în art. 21 stabilește că: „voința poporului va fi cea care va sta la baza autorității guvernamentale a statului”.

Cele două importante Pacte Internaționale ale ONU din 1966 au furnizat și o definiție a ceea ce presupune dreptul la autodeterminare. Art. 1 (comun) al Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice și Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale prevede faptul că: „Toate popoarele au dreptul de a dispune de ele însele (la autodeterminare). În baza acestui drept ele se bucură de libertatea de a-și determina propriul lor sistem politic și de a-și urmări propria dezvoltare pe planurile economic, social și cultural” (parag. 1); „Toate popoarele au posibilitatea, în conformitate cu propriile scopuri, să dispună în mod liber de resursele și bogățiile lor naturale, însă fără a aduce atingere vreunei obligații ce-și are obârșia în cooperarea internațională în materie economică, fundamentată pe principiul interesului reciproc, și în dreptul internațional. În nicio situație un popor nu poate fi privat de mijloacele sale de trai” (parag. 2); „Statele Părți la prezenta Convenție, inclusiv acelea responsabile de administrarea teritoriilor neautonome și a celor aflate sub tutelă (neguvernate în mod suveran și independent), vor înlesni realizarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele și îl vor respecta, în conformitate cu prevederile Cartei ONU” (parag. 3)³.

---

¹ România a ratificat Pactul internațional privind drepturile civile și politice, respectiv Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974 (Decret intrat în vigoare la 23 martie 1976), publicat în B.Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974. România, prin rezoluția nr. 995 (X) a Adunării Generale a ONU, a dobândit statutul juridic de membru al ONU la data de 14 decembrie 1955.

² Între dreptul popoarelor la autodeterminare și drepturile omului exista o strânsă legătură. De aceea este pe deplin justificată înscrierea, în pactele drepturilor omului, pe primul loc a dreptului popoarelor la autodeterminare și considerarea sa ca un drept fundamental al omului. Fiind un drept colectiv, al cărui subiect sunt popoarele, autodeterminarea nu constituie un drept individual al omului, ci constituie condiția necesară a existenței ființei umane. Pentru dezvoltări a se vedea *D. Bolintineanu, I. Ceterchi, N. Androne, Drept Internațional Public*, Ed. Politică, București, 1980.

³ Conținutul art. 1 este reluat, de-o manieră similară, în toate tratatele internaționale regionale, în materia drepturilor omului, subsecvente. Cu titlu de exemplu, poate fi menționată Carta Africană cu

Așadar, dreptul la autodeterminare, principiu fundamental în materia drepturilor omului, este un drept colectiv de stabilire a unui anumit sistem politic statal și a unei anumite dezvoltări economice, sociale și culturale a unui popor⁴.

II. Înțelesul sintagmei de „popor ce se bucură de dreptul la autodeterminare”

În literatura de specialitate s-a reproșat că textele internaționale care consacără dreptul popoarelor la autodeterminare nu clarifică toate aspectele acestui drept, mai cu seamă ceea ce se înțelege prin sintagma „popor ce se bucură de dreptul la autodeterminare”. Printre încercările de găsim a unui atare răspuns se numără și aceea a unui influent grup de experți din cadrul Organizației Națiunilor Unite în materie de Educație, Știință și Cultură (UNESCO), la care se face deseori referire⁵. În concret, un popor, în sensul drepturilor de care se bucură în materie internațională, incluzând și dreptul la autodeterminare, are următoarele trăsături caracteristice: a) Un grup de ființe umane individuale care se bucură de o parte sau toate din următoarele trăsături comune: 1. o tradiție istorică comună; 2. identitate bazată pe rasă sau etnie; 3. omogenitate culturală; 4. unitate lingvistică; 5. afinitate (legătură) religioasă sau ideologică; 6. stabilitate teritorială (dovedită); 7. activitate economică manifestată în comun; b) Grupul este necesar să aibă un număr însemnat, nu în sensul de foarte mare (deoarece poate fi întâlnită și situația statelor de dimensiuni foarte mici), ci în cel de mai numeros decât asocierile de indivizi din cadrul unui stat; c) Grupul, în întregime, trebuie să posede voința de a fi identificat ca un popor sau să-și însușească în „aparatură conceptuală” conștiința de a fi un popor – cu posibilitatea ca anumiți membri ai grupului, în pofida faptului că îmbrățișează trăsăturile comune precizate anterior, să nu aibă voința sau conștiința respectivă; d) În măsura posibilităților, Grupul trebuie să beneficieze de instituții sau alte mijloace de exprimare a propriilor trăsături și intenții circumscrise identității propovăduite⁶.

Rezultă că definiția adusă în prim plan de grupul de experți UNESCO ar putea fi aplicată la toate grupurile relevante din lume. Însă o definiție obiectivă universală este imposibilă. Există foarte puține grupuri care au fost acceptate ca popoare cu drept de autodeterminare și care evident au îndeplinit criteriile anterior precizate. Sunt de luat în considerare stipularea criteriului subiectiv al voinței sau conștiinței de a fi *un popor* și formularea și adaptarea continuă a noțiunilor de popor și națiune la noile evoluții istorice⁷.

---

privire la drepturile omului și ale popoarelor (adoptată de Organizația Unității Africane, actualmente Uniunea Africană, la 27 iunie 1981, intrată în vigoare la 21 octombrie 1986), care în art. 20 statuează că: „Toate popoarele au dreptul la existență. Ele au dreptul efectiv, neîndoelnic, și inalienabil la autodeterminare. Ele decid liber asupra propriului sistem politic și urmăresc propășirea economică și socială în conformitate cu politica publică pe care în mod liber și-au ales-o” (parag. 1); „Popoarele colonizate sau asuprite se bucură de dreptul de a se elibera din lanțurile dominației străine cu ajutorul oricărui mijloc recunoscut de comunitatea internațională” (parag. 2); „Toate popoarele au dreptul la solidaritate din partea Statelor Părți la prezenta Convenție în cadrul procesului de eliberare de sub dominația străină, fie ea (solidaritate) politică, economică sau culturală” (parag. 3) (www.achpr.org/english/.../charter_en.html).

⁴ K. Parker, *Understanding Self-Determination: The Basics* (www.guidetoaction.org/parker/selfdet).

⁵ Final Report and Recommendations of an International Meeting of Experts on the Further Study of the Concept of the Right of People for UNESCO, SNS-89/conf.602/7 (22 februarie 1990) (www.sudanvisiondaily.com/modules.php?name=News).

⁶ O. De Schutter, *International Human Rights Law*, Cambridge University Press, 2010.

⁷ D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, consultant editor D. Harris, *International Human Rights Law*, p. 370. „În adevăr, în multe situații, este cunoscut cu certitudine grupul ce are vocație de «popor

III. Misiunea dreptului la autodeterminare

Prin cele două Pacte Internaționale ale ONU, autodeterminarea popoarelor a devenit, în ultimele patru decenii, cel mai important și des invocat drept din categoria drepturilor omului specifice unei colectivități.

Din 1960, autodeterminarea popoarelor a fost apreciată în contextul finalizării rapide și necondiționate a colonialismului în toate formele și manifestările sale. Art. 1 parag. 3 din cele două Pacte ONU menționează în mod expres responsabilitatea specială a puterilor coloniale referitor la dreptul la autodeterminare: „Statele Părți la prezenta Convenție, inclusiv acelea responsabile de administrarea teritoriilor neguverdate în mod suveran și independent, vor promova realizarea dreptului la autodeterminare și ulterior îl vor respecta, în conformitate cu prevederile Cartei ONU”⁸.

Trebuie menționat că și practica statelor, constantă în această privință, devenită potrivit dreptului internațional *opinio iuris sive necessitatis* (sau chiar normă de *ius cogens*), a demonstrat că dreptul la autodeterminare este aplicabil necondiționat popoarelor din cadrul teritoriilor colonizate, lucru evidențiat nu numai prin numărul semnificativ de popoare din teritoriile colonizate ce și-au exercitat dreptul la autodeterminare și implicit dreptul să devină membre ale ONU, ci și prin asumarea, de către puterile coloniale, a obligației de a permite o atare exercitare.

În concret, acest drept reprezintă o contrapondere la tendința de dominație a statelor în cadrul ordinii juridice internaționale, fapt pentru care, în anul 1980, Gros Espill, Raportorul ONU pe chestiunea autodeterminării, a descris respectivul drept ca: „o condiție esențială sau o premisă (...) pentru existența autentică a celorlalte drepturi și libertăți ale omului”⁹.

---

cu drept de autodeterminare». Acest lucru se datorează constituțiilor naționale, legislației sau jurisprudenței statelor care prevăd o asemenea posibilitate. De exemplu, cazul scoțienilor din Regatul Unit, cazul Bascilor sau Catalanilor din Regatul Spaniei, sau populația din provincia Aceh din Indonezia, care sunt toate acceptate ca grupuri ce beneficiază de dreptul la autodeterminare. Recunoașterea externă de către un stat sau grup de state, a grupului, poate fi folositoare, dar nu determinantă pentru dobândirea titlaturii de popor și dreptului de autodeterminare (de exemplu recunoașterea poporului palestinian de către anumite state). Rațiunea acestei din urmă abordări are la bază argumentul de a împiedica posibilitatea existenței unui anumit drept al omului în funcție de dorința și interesele guvernelor unor state, care ar submina însăși rațiunea de a fi a dreptului respectiv și anume aceea de a fi parte integrantă din demnitatea umană”.

⁸ Declaration on Independence for Colonial Countries and Peoples, General Assembly Resolution 1514 (XV), 14 December 1960. Sintagma „teritorii neguverdate în mod suveran și independent” semnifică lista teritoriilor desemnate de Națiunile Unite ca fiind colonizate (<http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>).

⁹ În timp ce cel mai important angajament al autodeterminării a fost proiectul de decolonizare, art. 1 comun al celor două Pacte ONU confirmă faptul că acesta are vocație universală. El reprezintă o garanție pozitivă și legală a faptului că dominația unui popor de către un altul nu va mai fi tolerată. Cu toate acestea, puterea autodeterminării popoarelor din punct de vedere juridic a fost mult diminuată datorită noilor realități politice. „Încercările actuale de impunere a unor definiții restrictive duc la pervertirea naturii și potențialului real al dreptului la autodeterminare, care în opinia unora are multiple valențe, printre acestea numărându-se cu titlu exemplificativ: secesiunea, dobândirea libertății/eliberarea de sub dominație colonială, integrarea/alipiarea cu un alt stat, autonomie limitată în cadrul unui stat și protecția drepturilor minorităților naționale” [F. Kirgis apud A. Maguirre, op. cit., (ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=ltc)].

Dreptul la autodeterminare este pe deplin aplicabil și în afara contextului statelor colonizate, cum au arătat și evenimentele istorice relativ recente, de la sfârșitul secolului XX, care s-au justificat/ legitimat prin acest drept. *Exempli gratia*, pot fi aduse în prim plan: cazul unificării Germaniei de Est (Republica Democrată Germană) și Vest (Republica Federală Germania), în anul 1990, cazul destrămării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (1991) și al Iugoslaviei. Curtea Internațională de Justiție a declarat faptul că: „dreptul la autodeterminare reprezintă unul dintre principiile esențiale ale dreptului internațional contemporan ce se bucură de un caracter absolut, *erga omnes*”. Caracterul *erga omnes* atribuie dreptului la autodeterminare o opozabilitate specifică tuturor statelor, aspect ce confirmă faptul că el presupune nu numai o obligație pozitivă de respect din partea puterilor coloniale, ci și a celorlalte state, în afara contextului colonial. Declarația asupra Principiilor de Drept Internațional (Rezoluția Adunării Generale a ONU 2625, XXV, din 24 octombrie 1970) prevede: „Toate statele ar trebui să aibă în vedere faptul că expunerea popoarelor la supunere străină, dominație și exploatare constituie o încălcare a principiului egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor, precum și o negare a drepturilor fundamentale ale omului, contrară Cartei ONU”. Prin urmare, în situația în care un grup sau grupuri din cadrul unui stat administrează puterea de-o manieră în care supunerea, dominația și exploatarea unui alt grup, sunt prezente astfel încât oprimă, înjosește și subminează demnitatea respectivului grup, atunci dreptul la autodeterminare este aplicabil aceluia din urmă grup. Așadar, dreptul la autodeterminare este aplicabil oricărui popoare, din orice teritorii supuse „subjugării, dominației sau exploatării străine”¹⁰.

O altă categorie din cea a subiecților îndreptățiți a solicita beneficiul unui drept specific la autodeterminare este cea a popoarelor indigene. Protecția drepturilor acestei categorii distincte o regăsim în Declarația privind Drepturile Popoarelor Indigene¹¹. Aceasta „consfințește”, în art. 3, „dreptul la autodeterminare al Popoarelor Indigene”, drept ce poate fi exercitat în conformitate cu dreptul internațional. Deși, Declarația nu are forță juridică obligatorie din punctul de vedere al principiilor dreptului internațional, cu toate acestea există un consens general, fundamentat pe însușirea aproape unanimă a acestei Declarații de către state, în ceea ce privește recunoașterea dreptului la autodeterminare al popoarelor indigene.

---

¹⁰ *Per a contrario*, în cadrul teritoriilor în care grupurile de oameni sunt parte componentă a unui stat care le gestionează în mod judicios problemele, în deplină concordanță cu standardele internaționale în materie de protecție a drepturilor și libertăților omului, respectivele grupuri nu pot fi niciodată considerate ca având calitatea de subiect activ al dreptului la autodeterminare a popoarelor: „În acord cu Declarația privind Principiile Dreptului Internațional referitoare la Relațiile de Prietenie și Cooperare între State în conformitate cu Carta ONU, dreptul la autodeterminare nu va fi socotit ca autorizând sau încurajând vreo acțiune ce ar avea drept finalitate dezmembrarea sau ruperea, în totalitate sau în parte, a integrității teritoriale sau unității politice ale unor state suverane și independente, care sunt guvernate în concordanță cu principiul egalității în drepturi și autodeterminării popoarelor – principiu care fiind întru-totul respectat este posedat de către un Guvern ce reprezintă întregul popor aparținând unui teritoriu fără nicio discriminare” (*O. De Schutter*, op. cit., p. 684).

¹¹ Declarația a fost adoptată cu 143 de voturi pentru, 4 voturi împotriva (din partea Australiei, Noii Zeelande, Canadei și Statelor Unite ale Americii) și 11 abțineri, cu mențiunea că schimbările politice din statele care au manifestat un vot împotriva au determinat recurgerea la o nouă abordare în ceea ce privește această semnificativă chestiune [a se vedea în acest sens poziția declarativă a Departamentului de Stat American referitoare la schimbarea de viziune relativă la Declarația ONU privind Drepturile Popoarelor Indigene (www.state.gov › ... › *Tribal Consultation*)].

IV. Conținutul dreptului la autodeterminare: autodeterminarea internă și externă

Dreptul la autodeterminare al popoarelor are o dimensiune internă și una externă. Dimensiunea internă a dreptului la autodeterminare relevă importanța democrației participative, care presupune dreptul poporului de decide forma de guvernământ și alegerea reprezentanților de către întreaga populație a unui stat, precum și dreptul membrilor unui anumit grup al populației din cadrul statului de a participa la procesul decizional la nivel național. Valența externă a dreptului la autodeterminare exprimă dreptul de a stabili, de a decide statutul politic al unui anumit popor și locul/ rolul lui, în cadrul comunității internaționale, în relație cu alte state, inclusiv dreptul de secesiune față de statul existent în care grupul este parte și cel al înființării unui stat nou independent¹². În lumina dreptului internațional contemporan și cutumiar, cele două valențe ale dreptului la autodeterminare (mai cu seamă cea externă) pot fi invocate doar în situațiile limitativ prevăzute în documentele internaționale în materie, și anume situația teritoriilor colonizate, situația teritoriilor ocupate de forțe străine, respectiv situația populațiilor indigene. În termenii lui De Schutter: „Un lucru extrem de important de precizat este că între cele două dimensiuni există, bineînțeles, o puternică legătură. Astfel, chiar dacă în principiu, dreptul la autodeterminare poate fi interpretat doar ca un drept de dobândire a independenței în cazurile de ocupație colonială sau străină, fără a justifica punerea la îndoială a integrității teritoriale a unui stat, totuși o interpretare nuanțabil diferită poate fi îndreptățită dacă și în momentul în care unui grup din cadrul populației unui stat,

¹² „Implementarea dreptului la autodeterminare ca o contribuție la prevenirea conflictelor. Raportul Conferinței Internaționale a Experților”, Barcelona, 21-27 noiembrie 1998, organizată de Divizia Drepturilor Omului, Democrației și Păcii din cadrul UNESCO și Centrul UNESCO Catalonia, p. 12-13. Unii participanți la această Conferință au adus prim plan faptul că dimensiunea externă a autodeterminării a reprezentat un instrument specific procesului de decolonizare, care, actualmente, în lumina dreptului internațional contemporan are o aplicabilitate redusă, dincolo de „cazul decolonizării” și al „situației teritoriilor ocupate”. În baza acestei concepții categoria titularilor dreptului la autodeterminare externă este una restrânsă, incluzând doar anumite popoare și populațiile indigene. Cu toate acestea, majoritatea popoarelor, populațiile indigene și minoritățile sunt în măsură să pretindă drepturi specifice în cadrul registrului autodeterminării interne. Argumentul edificator care a stat la baza acestui punct de vedere s-a greșit pe faptul că statele ar manifesta, având în vedere titularii dreptului la autodeterminare din cadrul acestei concepții, o opoziție mult diminuată raportat la aplicarea dreptului de autodeterminare, permițând totodată mai multor grupuri vulnerabile, decât cele permise astăzi în dreptul internațional contemporan, să recurgă la exercițiul unei anumite forme a acestui drept. Alți participanți la conferință au combătut această din urmă teorie deoarece instituie o diferențiere nefundamentată, arbitrară între o primă clasă de popoare ce este îndreptățită să uzeze de dreptul la autodeterminare externă și o doua ce este îndreptățită doar la exercițiul limitat al autodeterminării interne, fapt ce restrânge dreptul la alegere și pervertește înțelesul comun al instrumentelor internaționale în domeniu, care statuează că „toate popoarele au dreptul la autodeterminare, inclusiv dreptul de a-și determina în mod liber statutul politic”. Fiind subliniat aspectul că niciun instrument internațional în vigoare relativ la acest domeniu nu recurge la o asemenea clasificare a autodeterminării, iar *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*. Fără a ajunge la o soluționare completă a celor două abordări exhibate în cadrul conferinței, s-a convenit totuși că aspectele interne și externe ale autodeterminării pot fi în mod folositor diferențiate în momentul analizării și discutării formelor particulare de implementare a dreptului respectiv într-o situație faptică concretă. S-a opinat că pretenția de autodeterminare nu presupune în mod necesar și pretenții de secesiune, deoarece, în majoritatea cazurilor, respectivele pretenții sunt limitate la exercițiul anumitor drepturi în interiorul frontierelor unui stat determinat.

localizat într-o anumită parte a teritoriului, îi este negat sau refuzat dreptul de a lua parte, pe baza principiului nediscriminării, la procesul politic decizional al țării”¹³.

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), în cadrul Conferinței de la Helsinki (1975), finalizată cu Actul Final de la Helsinki, a făcut mențiune la dimensiunea internă și externă a dreptului la autodeterminare de următoarea manieră: „În baza principiului egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor, toate popoarele au dreptul, în deplină libertate, să determine, când și cum doresc, statutul lor politic intern și extern, fără ingerință străină, și să urmărească realizarea «politicilor» lor de dezvoltare politică, economică, socială și culturală”.

În ceea ce privește procedurile specifice exercitării dreptului la autodeterminare, este de menționat faptul că exercițiul acestui drept trebuie în mod necesar «realizat» de către popoare, condiție confirmată și de Curtea Internațională de Justiție, în cazul Sahara de West, prin aserțiunea că: „aplicabilitatea dreptului la autodeterminare presupune o exprimare liberă și autentică a voinței popoarelor implicate”, voință ce poate fi exteriorizată și determinată, de regulă (existând și posibilitatea de a fi în prezența unei poziții suficient de clare în privința exercitării unui atare drept, *exempli gratia*: cum a fost cazul destrămării URSS), prin intermediul unei consultări populare, de exemplu prin referendum sau alegeri libere¹⁴.

V. Dreptul la autodeterminare al popoarelor nu este un drept absolut: limitări ale exercițiului dreptului la autodeterminare

Dreptul la autodeterminare al popoarelor nu face parte din categoria drepturilor absolute și datorită acestei caracteristici comportă anumite limitări, conforme dreptului internațional, în ceea ce privește exercițiul său legitim. Principalele limitări sunt circumscrise la *protejarea drepturilor celorlalți/altor popoare sau a intereselor generale ale unei societăți democratice* (e.g. ordinea și siguranța publică, *lato sensu*, care cuprinde ca și componente principale: respectul datorat integrității teritoriale a unui stat și interzicerea recurgerii la forță în procesul de exercitare a dreptului la autodeterminare, atât din partea celor care clamează un atare drept, cât și din partea celor care se opun).

În ceea ce privește limitarea referitoare la drepturile celorlalți, ambele Pacte Internaționale ale ONU statuează de-o manieră clară în art. 5 alin. (1) următorul aspect: „Nicio prevedere din prezentul Pact Internațional nu poate fi interpretată ca implicând dreptul unui stat, grup sau persoană să se angajeze în vreo activitate sau să inițieze vreun act cu scopul prejudicierii drepturilor sau libertăților recunoscute de prezentul Pact sau limitării într-o măsură mai mare, decât cea stabilită în prezentul Pact, a drepturilor și libertăților consfințite”¹⁵.

În lumina acestui text se desprinde, așadar, concluzia că acolo unde pretenția cu privire la exercitarea dreptului la autodeterminare este clamată și de un alt popor – titular al dreptului la autodeterminare din cadrul unui stat sau regiuni (cazul israelienilor și palestinienilor¹⁶), sau de

¹³ O. De Schutter, op. cit., p. 687.

¹⁴ Idem, p. 378.

¹⁵ (<http://treaties.un.org>)

¹⁶ Pentru demersul la ONU al lui Mahmoud Abbas, președintele Autorității Palestiniene, în sensul admiterii „poporului” palestinian (care actualmente are statutul de Observator la respectiva organizație internațională) în rândul Statelor Membre ale ONU a se vedea UN News Centre (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39863&Cr=Palestin&Cr1=>). Președintele Autorității Palestiniene a înaintat aplicația pentru dobândirea calității de Membru cu drepturi depline al ONU, invocând

un grup mai restrâns cu drept la autodeterminare în cadrul unui popor mai însemnat (cazul fostelor teritorii colonizate) – atunci respectivul drept este limitat în exercițiul său datorită luării în considerare a drepturilor legitime ale celuilalt popor sau grup.

O altă limitare a exercițiului dreptului la autodeterminare (mai cu seamă a componentei sale externe), care este și des invocată de guvernele statelor în care acest drept este clamat, constă în respectarea integrității teritoriale a statului respectiv. Aceasta din urmă semnifică faptul că un stat nu trebuie să fie sub nicio formă divizat și are drept fundament interesele generale ale păcii și securității internaționale care trebuie a fi respectate. *Declarația privind Principiile dreptului internațional relative la relațiile de prietenie și cooperarea între state în conformitate cu Carta ONU*, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 2625 (XXV) din 24 octombrie 1970, este cea care face mențiune în privința unei atare limitări. În adevăr: „(...) dreptul la autodeterminare nu va fi interpretat ca autorizând sau încurajând vreo acțiune care ar dezintegra sau ar aduce atingere, în tot sau în parte, integrității teritoriale sau unității/ stabilității politice a Statelor suverane și independente care guvernează pe baza respectului pentru principiul egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor (...), drept posedat astfel de un guvern care reprezintă întregul popor aparținând unui teritoriu fără deosebire de rasă, credință, culoare”¹⁷. *In concreto*, această limitare a exercițiului dreptului la autodeterminare este deosebit de importantă și justificată, însă numai în situația în care dimensiunea externă a dreptului la autodeterminare este urmărită de un anumit grup (mai redus sau mai însemnat) și când un stat este condus de un guvern care reprezintă întregul popor aparținând unui teritoriu fără diferențiere pe bază de rasă, credință, culoare.

VI. Invocarea dreptului la autodeterminare: anumite «situații actuale»

Istoria recentă ne demonstrează că anumite populații de etnie diferită de cea majoritară și-au exteriorizat intenția de a dobândi statut specific dimensiunii interne sau externe a autodeterminării, precum în Kosovo (Serbia), Abhasia și Osetia de Sud (Georgia), Transnistria (Republica Moldova), respectiv Cipru de Nord din Republica Cipru¹⁸: „Mobilizarea etnică a

---

„drepturile naturale, legale și istorice ale poporului palestinian, precum și Rezoluția nr. 181(II), intitulată Viitorul Guvern al Palestinei, adoptată de Adunarea Generală la 29 noiembrie 1947 (prin care era propus un plan de împărțire a teritoriului palestinian – clamat de partea naționalistă a evreilor și de cea arabă – într-un stat al evreilor și unul al arabilor, cu instituirea unei protecții internaționale speciale a ONU pentru zona Ierusalim-Bethlehem); adoptarea respectivei Rezoluții a marcat declanșarea războiului civil în respectiva zonă disputată (impediment pentru implementarea sa de către Consiliul de Securitate), iar la 14 mai 1948, odată cu terminarea mandatului și retragerea trupelor britanice, comunitatea de evrei din Palestina a publicat Declarația de Independență ce anunța crearea Statului Israel”. Totodată el a adus în prim plan faptul că inițiativa sa la ONU este determinată de „deceniile de dislocare, deposedare și ocupare militară străină a palestinienilor, precum și de succesul «planului de construcție a statului palestinian»”.

¹⁷ D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, consultant editor D. Harris, op. cit., p. 380. Pentru situația existenței unui concurs de pretenții cu privire la un anumit teritoriu determinat, precum și cu privire la interzicerea recurgerii la forță în procesul autodeterminării, ibidem, p. 382-383.

¹⁸ S.E. Cornell, *Autonomy as a source of conflict. Caucasian conflicts in Theoretical Perspective*, World Politics 54 (ianuarie 2002), p. 245-276. „Începând cu anii '50 conflictul etnopolitic a crescut simțitor, constituind un motiv de îngrijorare în spațiul comunității internaționale. Acesta a culminat după Războiul Rece cu izbucnirea conflictelor din teritoriile fostei Uniuni Sovietice și Iugoslavia. Un număr de conflicte între grupuri sociale definite pe baze etnice au izbucnit în Africa, Asia de Sud, în

minorităților din statele multietnice a generat, adesea, pretenții de auto-guvernare (autonomie teritorială) sau de secesiune de statul în cauză. În mod special, în zonele geografice unde minoritățile formează o masă compactă însemnată, crearea unui stat separat este un obiectiv fezabil, iar controlul teritorial se înfățișează drept sursa principală de conflict. Dimpotrivă, în situațiile în care minoritățile sunt dispersate pe teritoriile statelor multietnice, pretențiile specifice lor sunt mai puțin fezabile și rar propovăduite, însă reprezintă un factor de control și influență la nivelul Guvernului central în ceea ce privește problemele cu care minoritatea respectivă se confruntă¹⁹.

În Raportul Conferinței Internaționale a Experților organizată de Divizia Drepturilor Omului, Democrației și Păcii din cadrul UNESCO și Centrul UNESCO Catalonia s-a opinat în sensul că principalele elemente ajutătoare în definirea unei minorități sunt: „inferioritatea numerică, trăsături etnice, lingvistice, culturale sau religioase, diferite de cele ale populației majoritare a unui stat și poziția nedominantă a minorității respective. Multe minorități au legături de origine cu populația unui stat, deseori unul învecinat, existând și excepții. Consecința practică a identificării unui grup ca minoritate poate fi importantă, de vreme ce este general acceptat faptul că în timp ce popoarele au drept de autodeterminare în lumina dreptului internațional, minoritățile, dimpotrivă, nu posedă un atare drept. Cele patru concepte și anume primele trei – națiunea, poporul și populația indigenă – cu drept de autodeterminare și ultimul – minoritatea – fără un asemenea drept, nu se exclud *de plano* în mod reciproc, dat fiind faptul că un anumit grup poate evolua de la stadiul unei anumite categorii la stadiul unei alte categorii, în funcție de noi circumstanțe.

Acolo unde o comunitate ar fi îndreptățită la protecția acordată minorităților în lumina Declarației privitoare la Persoanele aparținând Minorității Naționale ori Etnice, Religioase și Lingvistice, aceeași comunitate sau același grup se poate considera pe sine și recunoscut ca, un popor indigen care se bucură de drepturile conținute de Declarația privind Drepturile Popoarelor Indigene (adoptată de Adunarea Generală a ONU în anul 2007). De asemenea, este întâlnită și situația în care o comunitate nu se încadrează în mod precis, din punct de vedere tipologic, în niciunul dintre noțiunile anterior precizate, deși conține elemente specifice unui sau tuturor noțiunilor²⁰. Cu *Implementarea dreptului la autodeterminare ca o contribuție la prevenirea conflictelor* întocmit cu titlu de exemplu, Kosovo, este considerat, dintr-un punct de vedere, o Regiune cu minoritate națională albaneză în cadrul Serbiei; din punctul de vedere al kosovarilor, Kosovo este mai mult decât o regiune, fiind considerat teritoriul Națiunii și Populației Albaneze. Totodată, în opinia kosovarilor, este și o entitate politică distinctă, în adevăratul sens al cuvântului, cu o pretenție legitimă referitoare la dreptul

---

statele foste comuniste din Europa de Est și Euroasia, respectiv în Europa de Vest. Concepția existentă potrivit cu care conflictul etnic reprezenta o «reminiscentă a trecutului primitiv» a fost reevaluată și în cele din urmă abandonată, în mod particular în lumina răspândirii tensiunilor etnice în regiunile mai puțin dezvoltate. Acest din urmă lucru a condus la mediatizarea profundă a evenimentelor și la atenționarea publică asupra problemelor etnice; mai important, cercetarea academică pe tema «conflictului etnic și efectele sale» s-a intensificat¹⁹.

¹⁹ Idem, p. 246.

²⁰ *Implementarea dreptului la autodeterminare ca o contribuție la prevenirea conflictelor. Raportul Conferinței Internaționale a Experților*, Barcelona, 21-27 noiembrie 1998, organizată de Divizia Drepturilor Omului, Democrației și Păcii din cadrul UNESCO și Centrul UNESCO Catalonia, p. 12 (www.unpo.org).

la autodeterminare ce a dobândit contur, chiar dacă unul limitat, prin declarația unilaterală de independență a provinciei Kosovo din 17 februarie 2008, față de Serbia²¹.

Declarația de independență a Republicii Kosovo a determinat reacții diferite în cadrul comunității internaționale. Principalii actori de pe scena internațională, și anume Statele Unite ale Americii, respectiv Rusia, au avut și au opinii selective în ceea ce privește recunoașterea de noi state. Astfel, în timp ce SUA recunoaște Kosovo și consideră Abhazia și Osetia de Sud ca părți integrante ale teritoriului Georgiei, Rusia, dimpotrivă, nu recunoaște Kosovo, dar socotește (din 26 august 2008) Abhazia și Osetia de Sud drept state independente²². În ceea ce privește Georgia²³, aceasta și-a intensificat eforturile pentru a convinge comunitatea internațională că cele două teritorii în discuție sunt ocupate militar de Federația Rusă²⁴. Georgia are o pretenție întemeiată cu privire la teritoriu fundamentată pe principiul non-violării integrității teritoriale ce trebuie a fi respectat în lumina dreptului internațional (granițele pot fi schimbate doar prin acord bilateral). Osetia de Sud are o pretenție la teritoriu bazată pe un considerent pur istoric, nesuștinut de principiile dreptului internațional, faptul că teritoriul Osetiei (nedivizat în Nord și Sud) a devenit în mod voluntar parte a Imperiului Rus în anul 1774, spre deosebire de Georgia care a devenit parte a aceluiași Imperiu doar în anul

²¹ În luna octombrie a anului 2008, Adunarea Generală a ONU a dat curs solicitării provinciei Kosovo de a obține o opinie consultativă de la principalul organ jurisdicțional al ONU, și anume Curtea Internațională de Justiție de la Haga, pe problema validității actului exteriorizat al membrilor Adunării Parlamentare din Kosovo relativ la Independența Statului. Curtea Internațională a opinat în sensul că Declarația de Independență nu a fost ilegală din punct de vedere al dreptului internațional, „deoarece acesta nu conține prevederi prohibitorii referitoare la declarațiile de independență”, dar nici nu a întrunit condițiile *sine qua non* ale unui act oficial, nefiind însușită de Adunarea Parlamentară, Instituțiile Provizorii de Auto-Guvernare sau alt organ oficial, fapt pentru care autointitulații reprezentanți ai poporului Kosovar nu au putut fi făcuți responsabili de încălcarea anumitor Acte Oficiale, opozabile doar Statelor Membre și organelor structurale ONU.

²² S. Schaeffer, *The Kosovo precedent – directly applicable to Abkhazia and South Ossetia*, *Caucasian Review of International Affairs*, vol. 3 (1), 2009, p. 108.

²³ La data de 21 februarie 1992, Georgia a abrogat constituția de sorginte sovietică și a reintrodus în vigoare Constituția din 1921, care asigura autonomie Abhaziei, însă fără a menționa clar statutul său juridic. Profitând de această ambiguitate, în ceea ce privește statutul său, din noua Constituție (reintrodusă), la data de 23 iulie 1992 Abhazia a repus în vigoare Constituția Georgiei din 1925 care în articolul 4 pune pe picior de egalitate Abhazia și Georgia, datorită prevederilor unui Tratat Unional de la acea vreme. Interesant este cum, deși noile realități din acea perioadă constatau *de jure* apusul Uniunii Sovietice, cu toate acestea Abhazia se prevala de o prevedere constituțională care nu mai putea fi aplicabilă noilor situații factice. După războiul cu Georgia din perioada 1992-1993, Abhazia și-a declarat independența, adoptând la data de 26 noiembrie 1994 propria Constituție.

La rândul ei, Osetia de Sud, după războiul cu Georgia din perioada 1991-1992, și-a declarat la 29 mai 1992 independența, făcând mențiune în noua Constituție de Republica Osetia de Sud, ca formă de guvernământ.

²⁴ „Eforturile Georgiei s-au concretizat în adoptarea, la două zile de la recunoașterea independenței celor două provincii de către Rusia, a unei Hotărâri (de către Parlamentul georgian) în sensul constatării Abhaziei și Osetiei de Sud drept teritorii aflate sub ocupație străină. Mai mult în luna octombrie a anului 2008 Președintele Georgiei a promulgat Legea privind teritoriile ocupate. Pe aceeași linie de gândire Lituania, Adunarea Parlamentară a NATO, Congresul SUA au adoptat hotărâri în aceeași privință. În ciuda controverselor privind legitimitatea guvernelor *de facto* ale celor două teritorii, cinci state membre ONU au recunoscut independența Abhaziei și Osetiei de Sud, și anume Rusia (bineînțeles), Venezuela, Nicaragua, Nauru și Vanuatu”, a se vedea *International law and the Russian „occupation” of Abkhazia and South Ossetia*, 28 May 2011 (*antigeopolitics.wordpress.com*).

1804. Între Kosovo și Osetia de Sud există o diferență semnificativă ce merită a fi adusă în prim plan: la momentul declarării independenței Oseției de Sud (29 mai 1992), actul declarativ privitor la independența sa nu a putut fi socotit ca un „act de secesiune”, datorită faptului că, la acel moment, Georgia nu era încă recunoscută, având în vedere recenta destrămarea Uniunii Sovietice, de niciun stat și nici nu se bucura de statutul de membru ONU (pe care l-a obținut la 31 iulie 1992); dar, care, în lumina principiului de drept internațional *uti possidetis*, Georgia avea dreptul la granițele teritoriale existente la momentul destrămării URSS²⁵.

Statutul special atribuit Kosovo la sfârșitul anilor '90 și atrocitățile comise de regimul fostului Președinte al Serbiei, Slobodan Miloșevici, în cadrul politicii naționaliste de creare a unei „Serbii Mărețe”, încurajările, din anul 2007, ale fostului Președinte american G. W. Bush în sensul obținerii independenței acestei regiuni, au condus la proclamarea independenței acestei provincii și la recunoașterea sa de către o bună parte a actorilor internaționali²⁶. Întrebarea legitimă care s-ar pune într-o atare situație ar fi de ce nu sunt totuși recunoscute, de marea parte a comunității internaționale, cele două provincii Abhazia și Osetia de Sud? Printre multitudinea de motive ce pot fi aduse în prim plan, unul este determinant, și anume faptul că *persecuția populației unei etnii de către populația majoritară a unui stat* constituie un criteriu decisiv pentru ONU, în sensul recunoașterii unei anumite regiuni drept națiune independentă. Or, în cele două provincii, au avut loc persecuții, conform rapoartelor ONU și OSCE, dar nu ale georgienilor împotriva populațiilor celor două teritorii, ci dimpotrivă, ale abhazilor și oseților împotriva acestora.

În ceea ce privește Transnistria, datorită faptului că democratizarea incompletă a permis naționalismului exclusivist să devină cea mai dinamică doctrină politică, disensiunile au început în anul 1990, imediat după proclamarea independenței Republicii Moldovenești Nistrene²⁷. Conflictul politic (și militar) dintre Republica Moldova²⁸ și Republica Moldovenească Nistreană²⁹ are drept obiect exercitarea controlului asupra raioanelor Camenca, Dubăsari, Grigoriopol, Rîbnița, Slobozia și orașul Tiraspol (aflate pe malul stâng al râului

---

²⁵ Înainte vreme, în aprilie 2008, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat rezoluția 1808 prin care „reafirma atașamentul tuturor Statelor membre pentru suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Georgiei în cadrul frontierelor sale recunoscute internațional”.

²⁶ Până la data de 21 septembrie 2011, 84 din cele 193 de state membre ONU au recunoscut, pe cale diplomatică, independența statului Kosovo, din care 22 provin din rândurile celor 27 de State membre ale Uniunii Europene și 24 din cele 28 de state membre NATO. România face parte din categoria statelor care nu recunosc independența Kosovo. Totodată, 26 din cele 57 de state membre ale Organizației de Cooperare Islamică (fosta Organizație a Conferinței Islamice) au recunoscut Kosovo ca stat.

²⁷ Unele minorități naționale s-au opus schimbărilor de clasă politică din Republica Moldova, clasă ce era dominată în perioada sovietică de etnicii ruși. Oficializarea limbii majorității și introducerea obligativității alfabetului latin pentru scrierea acesteia a atras proteste din partea vorbitorilor de alte limbi decât cea română. Problema limbilor oficiale din Republica Moldova a devenit foarte spinoasă și a fost, probabil, intenționat politizată. Neconcordanța cu noua politică s-a manifestat într-un mod mai vizibil în Transnistria, regiune în care etnicii slavi (ruși sau ucraineni) erau majoritari în zonele urbane. La recensământul din 1989, în Transnistria locuiau 39,9% moldoveni, 28,3% ucraineni, 25,4% ruși și 1,9% bulgari.

²⁸ Pe 27 august 1991 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de Independență a Republicii Moldova, al cărei teritoriu cuprindea și raioanele din stânga Nistrului.

²⁹ La 25 august 1991 sovietul suprem al Republicii Moldovenești Nistrene a adoptat declarația de independență a noii republici. Pe 2 septembrie 1990 a fost proclamată Republica Moldovenească Nistreană.

Nistru), respectiv orașul Tighina (aflat pe malul drept al aceluiași râu). Parlamentul moldovenesc a cerut, în nenumărate rânduri, guvernului rus să înceapă negocierile cu guvernul moldovenesc cu privire la ocupația ilegală a Republicii Moldova și retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul moldovenesc, însă acest lucru nu a dus la efectul scontat. După ce Moldova a primit statutul de membru al ONU (2 martie 1992), președintele moldovean de la acea vreme, a autorizat o intervenție militară împotriva forțelor rebele care atacaseră posturi de poliție loiale Chișinăului de pe malul estic al Nistrului. Rebelii, ajutați de trupele sovietice, și-au consolidat controlul peste cea mai mare parte din zona disputată, iar la 21 iulie 1992 a fost semnat un acord de încetare a focului. Chiar și după încetarea focului, Rusia a continuat să ofere regimului separatist sprijin militar, politic și economic, permițându-i să supraviețuiască și conferindu-i un anumit grad de autonomie vizavi de Republica Moldova. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa are o misiune de observație la fața locului și încearcă să ghideze negocierile privind rezolvarea conflictului³⁰. La 24 septembrie 2011 premierul Republicii Moldova, declara printr-un discurs „diplomatic” că „Rusia trebuie să-și retragă trupele militare din Transnistria deoarece prezența lor pentru asigurarea siguranței zonei nu se mai justifică”, iar după câteva zile (la 30 septembrie 2011) acesta opina în sensul că „formatul actual de negociere 5+2 (între Republica Moldova, autoritățile transnistrene, Ucraina, Rusia și OSCE, cu medierea a doi observatori, UE și SUA) este singurul valabil și eficient în clipa de față, cu mențiunea că ar fi benefic dacă acesta s-ar transforma în „formatul 7”, oferind UE și SUA statutul de participanți și nu de observatori”³¹. În lumina acestor declarații putem desprinde concluzia potrivit căreia, deși ambele părți implicate sunt deschise la negociere, problema acestei zone va mai țena mulți ani de acum înainte, cu finalitatea eventuală ca respectiva zonă disputată să dobândească un anumit statut de autonomie recunoscut, care bineînțeles să avantajeze nu numai Rusia, ci și Republica Moldova (soluția ideală). Totodată, este posibilă și soluția ca Rusia să-și retragă trupele doar în urma dobândirii de către Republica Moldovenească Nistreană a unui statut ce ar situa-o pe picior de egalitate cu Republica Moldova. Acest lucru ar conduce la reafirmarea pretenției de independență din partea unității teritoriale autonome Găgăuzia, căreia i s-a recunoscut, în anul 1994 în principal ca urmare a presiunii conflictului existent în Abhazia și Oseția de Sud, exercitarea dimensiunii interne a dreptului la autodeterminare³². *In concreto*, raportat la cazurile existente în Abhazia și Oseția de Sud, conflictul din Transnistria se deosebește în principal prin faptul că aici, deși componenta etnică a populației ruse și ucrainene însumează o majoritate, sub

³⁰ Trupele rusești staționează în continuare pe teritoriul moldovenesc, în pofida obligațiilor asumate de Rusia la summit-urile OSCE din 1999 și 2001. În anul 2005, partea ucraineană condusă de președintele Viktor Iușenko a propus un plan în șapte puncte care stipulează rezolvarea conflictului transnistrean printr-o reglementare negociată și alegeri libere, plan, prin care Transnistria ar rămâne o regiune autonomă a Republicii Moldova. SUA și Uniunea Europeană, precum și Republica Moldovenească Nistreană și-au exprimat un anumit nivel de acord cu privire la acest proiect, însă nici până astăzi nu a dobândit contur.

³¹ (www.mediafax.ro, respectiv www.agerpres.ro)

³² De menționat este faptul că, prin Constituția Republicii Moldova din anul 1994, i s-a recunoscut „populației găgăuze” și dreptul la autodeterminare externă, dar sub condiția suspensivă a unei unificări a Republicii Moldova cu un alt stat (de exemplu cu România). Numai în acel moment ar avea dreptul să decidă dacă rămâne parte componentă a noului stat sau nu, alegând independența. A se vedea *B. Harzl*, *The Gagauzian Model: A Perspective for Trans-Dniestr?*, în *Th. Benedikter (ed.)*, *Solving Ethnic Conflict through Self-Government. A Short Guide to Autonomy in South Asia and Europe*, EURAC Research, 2009, p. 46-50.

standardul de luptă împotriva acaparării identității populației Transnistrene stau de fapt într-o proporție covârșitoare interese economice, respectiv politice, ale Rusiei, concretizate într-un control total al zonei (în special prin politica energetică) și în îngreunarea, pe cât posibil, a accederii Republicii Moldova la „familia” Uniunii Europene.

Situația Ciprului de Nord prezintă „similitudini” cu situația existentă în Abhazia și Oseția de Sud prin faptul că și partea de nord a insulei Cipru se află sub ocupație militară turcă, populația majoritară a zonei este formată tot pe bază etnică, turcă, iar recunoașterea pe cale diplomatică de care se bucură, ca stat independent, se reduce la Turcia, ca „stat-mamă” (recunoașterile din partea Afganistanului și Pakistanului, fiind retrase ca urmare a presiunii internaționale). Actul de recunoaștere a Ciprului de Nord de către Turcia contravine Tratatului de Garanție încheiat, în 1960, între Marea Britanie, Grecia și Turcia, prin care se avea în vedere asigurarea independenței insulei în integralitatea ei. Actualmente, după refuzul ciprioților greci, manifestat prin referendumul organizat în anul 2004, în sensul reunificării părții de nord cu actualul stat Cipru (pe baza unui plan ONU), tensiunile dintre reprezentanții celor două părți aflate în conflict sunt în creștere, având în vedere în primul rând faptul că devenind membru al UE (în 2004), Ciprului îi revine, în a doua parte a anului 2012, Președinția semestrială a Uniunii Europene. Situația a atras din partea Turciei (care nu recunoaște Republica Cipru) profunde nemulțumiri și amenințarea înghețării relațiilor cu UE pe perioada deținerii Președinției de către Republica Cipru. Totodată, tensiunea dintre Cipru și Turcia este escaladată de chestiunea explorării rezervelor de petrol și gaze naturale din Marea Mediterană, evoluție ce reprezintă o provocare pentru comunitatea internațională³³.

---

³³ Președintele cipriot Demetris Christofias a denunțat imediat măsurile luate de Turcia în vederea exploatării rezervelor energetice din acea parte a Mediteranei, considerându-le o „provocare” nu doar pentru Nicosia, ci și pentru întreaga comunitate internațională. Acesta a declarat în discursul adresat Adunării Generale a ONU faptul că „manevrele navale turcești din regiunea Zonei Economice Exclusive a Ciprului, unde sunt întreprinse lucrările de explorare, sunt provocatoare și un pericol real de noi complicații în regiune”, acuzând administrația de la Ankara și pe liderii administrației cipriote turcești de „încercarea de a crea tensiune și noi fapte împlinite ilegale” și afirmând că acordul de explorare încheiat între Turcia și partea cipriotă turcă este inacceptabil (www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/ro/features/.../feature-01).